

Н.П.Барановська (Київ)

МІЖНАРОДНА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ “СКРИВДЖЕНЕ ЛЮДСТВО: 20 РОКІВ ПІСЛЯ ЧОРНОБИЛЯ”

11 березня в чарівному італійському містечку Маростіка (провінція Віченца) відбулася наукова конференція “Скривджене людство: 20 років після Чорнобиля”. Ініціаторами й організаторами стали благодійно-культурна асоціація “Іль Понте – Міст”, Інститут досліджень історії суспільства та релігії Віченци, міські адміністрації Кальдоньйо й Маростіки. Значну роль в організації цього заходу відіграла наша землячка, професор, завідувачка кафедри україністики університету “Ла Сап’єнца” (Рим), відомий літературознавець *Оксана Пахльовська*. Серед учасників конференції були представники й інших університетів Італії, зокрема “Ка Фоскарі” (Венеція) та університету м. Тренто. Узяв участь у його роботі письменник і філософ із Великобританії *Маріо Петруччі* та запрошена організаторами делегація з України в складі *Юрія Щербака* (Надзвичайний і Повноважний Посол України), *Юрія Шаповала* (Інститут політичних та етнологічних досліджень Національної академії наук України) й *Наталії Барановської* (Інститут історії України НАНУ).

У старовинній залі замку Маростіки в присутності великої кількості науковців, викладачів, студентської та шкільної молоді, мешканців міста конференцію відкрив мер містечка професор *Альфіде Бертаццо*. Привітати учасників конференції з Рима приїхав нинішній посол України в Італії *Георгій Чернявський*.

Присутні з великою увагою слухали виступаючих і активно реагували на почуту інформацію з найрізноманітніших питань. Про партійно-державне керівництво й КДБ під час катастрофи доповідав *Ю.Шаповал*; про ситуацію в Україні після Чорнобиля – *Н.Барановська*; про наслідки Чорнобильської катастрофи для ХХІ ст. – *Ю.Щербак*; антропологію ризику в Чорнобильській катастрофі аналізувала *Еліза Джеремія*; питання екології – *Сільвія Бертаццо*. Про емоційний аспект катастрофи та її впливи на літературний процес доповіла *О.Пахльовська*, а представник консорціуму “Віченца-енергія” *Андреа Гаспарелла* говорив про бачення італійськими фахівцями проблеми чистих видів енергії на майбутнє. Великий внесок у взаєморозуміння українських та італійських учасників конференції своїм блискучим перекладом вніс один з її організаторів з української сторони, віце-президент благодійного фонду “Корда” (м.Київ) *Андрій Омелянюк*.

Величезне враження на присутніх справило читання фрагментів сценарію Ліни Костенко “На 800-ліття Чорнобиля” італійською мовою, яким і закінчилася робота конференції. Завдяки зусиллям *Франческі Ломастро* – президента асоціації “Іль Понте – Міст” з 10 березня по 1 травня в Кальдоньйо в старовинній виллі роботи архітектора Андре Палладіо працюватиме мистецько-документальна виставка про чорнобильську трагедію, створена відомим художником та дизайнером, який брав участь в оформленні національного музею “Чорнобиль” у Києві *Анатолієм Гайдамакою*. Там же представлено фотовиставку *Ігоря Костіна*, чорнобильські роботи якого широко відомі у світі. Організація всіх цих заходів свідчить про співпороження італійської громади постчорнобильській Україні і її великий інтерес до нашої держави.

Д.М.Горелов (Київ)

МІЖНАРОДНА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ “ЕЛІТИ Й ЦИВІЛІЗАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ФОРМУВАННЯ НАЦІЙ”

2–3 березня 2006 р. в Києві в рамках спільного проекту НАН України та Російського гуманітарного наукового фонду відбулася міжнародна наукова конференція “Еліти й цивілізаційні процеси формування націй”. Її організаторами стали Національна академія наук України, Інститут політичних і етнологічних досліджень НАНУ ім. І.Ф.Кураса, Українська академія політичних наук та Інститут політичних наук. На конференції зібралося широке коло фахівців, які тією чи іншою мірою причетні до означеної проблеми. Так само розмаїтим були історичний, географічний і тематичний діапазони запропонованих доповідей та повідомлень – від давньоруської доби й середньовіччя до сьогодення, від Скандинавії до країн Західної, Центральної та Південно-Східної Європи, від етнічних факторів формування еліт до зіткнення цивілізацій у добу глобалізації.

Із привітальним словом до учасників конференції звернувся Президент України *В.А.Ющенко*, наголосивши, що українська регіональна цивілізація розвиватиметься, а українська нація ставатиме все більш активною, продуктивною, якщо всі соціальні групи й політичні сили наполегливо працюватимуть над підвищенням ефективності праці, зниженням енергоємності виробництва, над вирішенням проблем міста й села, науки та освіти. Ніхто українських проблем, крім самих українців, не вирішить, навіть за наявності сприятливих міжнародних обставин, які можуть бути ли-

ше допоміжним чинником розвитку. І більшість науковців, які становлять основу інтелекту нації, розуміє це. Таке розуміння необхідно донести до кожного громадянина нації, щоб усім разом працювати на благо країни й народу. Варто завершувати дискусії на тему “Куди йти?”, а наполегливо рухатися до співпраці та взаємодії з країнами, де існують високі стандарти життя, свобода й демократія. Українська нація буде європейською нацією й збудує вільну, демократичну державу.

Серед запрошених іноземних колег у конференції взяли участь науковці з Росії, Білорусі та Швеції. Україну репрезентували представники Президії й учені інститутів НАНУ, викладачі та студенти вітчизняних вузів, відомі політики та громадські діячі. Перший президент України *Л.М.Кравчук*, який відкрив обговорення, наголосив на тому, що проблема еліт у нинішньому українському суспільстві дедалі актуалізується й перебуває в органічному зв'язку з творенням та розвитком нації.

Своечасність проведення подібної конференції саме в Україні пояснюється з-поміж іншого ще й тим, що тема впливу еліт на формування націй набуває особливої актуальності для молодих держав, де відбувається процес становлення громадянського суспільства. Ця цікава та багатогранна проблема ще довгий час привертатиме увагу у зв'язку з недостатньою вивченістю її окремих аспектів. Серед них можна виділити такі: історія формування національних еліт; їх роль у розвитку національної свідомості; еліти як об'єкт досліджень; елітарні прошарки в сучасному суспільстві; місце й роль політичної, військової, наукової, культурної, інтелектуальної й інших еліт у минулому та сучасному житті; участь їх у формуванні національних цінностей, їхнього оновлення й збереження; культурні й моральні характеристики, творчі та організаційні здібності, сила волі, твердість віри як ознаки представників елітарних прошарків суспільства; нормативні (ціннісні) й функціональні концепції в діяльності еліти; культурна самобутність нації та інших етнічних утворень; проблема “відкритості – закритості” елітних груп населення; “прагматизм” і “цинізм” у діяльності еліти тощо.

Суспільно-політичні процеси у світі, у тому числі й в Україні, засвідчують колосальний розрив між цілями та можливостями здійснення реформування суспільства, його демократизації. Це зумовлює потребу теоретичного осмислення проблеми елітотворення, що динамічно змінюється в сучасних умовах. Існуючі наукові дослідження не вичерпали можливостей подальшої розробки широкого кола питань, пов'язаних із процесами демократичного розвитку політичних систем, державної влади й нації, концептуальних та процесуальних підходів до їх формування й функціонування.

Усвідомлення населенням України своєї національної ідентичності вирішальною мірою визначатиметься цивілізаційним вибором його найбільшого сегмента – етнічних українців. Адже більшість національних меншин України, за винятком росіян і білорусів, мають чітке цивілізаційне походження – або європейське, або азійське. Такою чіткістю поки що не відзначається український етнокультурний ареал.

Нині на теренах України формується нова національна ідентичність, яка охоплює не лише титульний етнос, а й усіх громадян держави. Якщо ця ідентичність не завжди може ґрунтуватися на чітко вираженій цивілізаційній (релігійній, мовній, культурній) належності, то вона має використовувати критерії раціонального прагматизму. В основу нової української ідентичності має бути покладено здатність до усвідомлення національних духовних та матеріальних інтересів, пошук найбільш ефективних шляхів і засобів їх реалізації. Українська поліетнічна нація може постати, самоусвідомитися й самоствердитися як нація людей, котрі різного роду цивілізаційні та етнічні сентими підпорядковують завданням розвитку продуктивних сил, створення конкурентоспроможної продукції. Набуття таких рис надалі полегшить українцям їхній геостратегічний вибір. Він передбачає вироблення національною елітою психології, котра не буде, як нині, піддатливою різним апеляціям до східнослов'янського братерства, але натомість ґрунтуватиметься на прагматизмі й ефективності. Тобто виробить у собі ті риси, які найбільш виразні в західній цивілізації.

Вивчення історичних передумов, розвитку й сучасного стану проблеми формування еліт у контексті національного будівництва є тим наріжним каменем, від якого залежатимуть перспективи цивілізаційного поступу кожного народу. У збірнику “Еліти й цивілізаційні процеси формування націй”, який видано за результатами однойменної конференції, було зроблено спробу вмістити останні фахові роздуми з вкрай важливої для кожного громадянина теми.

Ю.А.Мицик (Київ)

**МІЖНАРОДНА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ “AD FONTES / ДО ДЖЕРЕЛ”
(КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКІЙ АКАДЕМІЇ – 390)**

Києво-Могилянська академія (КМА) є найсвітлішим в Україні університетом, який ще на зорі свого існування здобув широке визнання в Східній та Південно-Східній Європі. Досить сказати, що тут протягом XVII–XIX ст. навчалась еліта української нації (гетьмани, полковники, генеральна старшина), а серед студентів та викладачів бачимо цілу плеяду церковних та культурних діячів, насамперед близько 30 святих православної церкви (П.Могила, Д.Ростовський, П.Величковський та ін.), богослови (І.Гізель, Й.Галятовський, Т.Прокопович, С.Яворський), літописці (Ф.Софонович, І.Гізель), поети й письменники (Л.Баранович), філософи (Г.Сковорода), науковці (природознавець М.Ломоно-

сов, засновник сучасного бджільництва П.Прокопович, видатний медик Н.Амбодик-Максимович). Досить сказати, що всі духовні семінарії в Росії XVII–XVIII ст. заснували вихованці “Могиянки”. Києво-Могиянська академія була могутнім духовним центром українського національного життя й саме з цієї причини була ліквідована російським урядом 1817 р. Але навіть в урізаному вигляді (уже як Київська духовна академія) вона значною мірою зберегла цю функцію й те, що в її стінах навчалися класик української літератури І.Нечуй-Левицький, видатний композитор і хормейстер О.Кошиць, митрополит УАПЦ В.Липківський, є красномовним тому свідченням.

На жаль, у радянські часи “Могиянка” була закрита, а її історію та спадщину “не рекомендувалось” вивчати. Виняток становить хіба що монографія З.Хижняк, видана на хвилі хрущовської “відлиги”. Тільки в незалежній Україні стало можливим відродження цього славного закладу (Національний університет “Києво-Могиянська академія”) у 1992 р., а також повноцінне дослідження її минулого. Наслідком цієї роботи було видання унікальної енциклопедії “Києво-Могиянська академія в іменах. Енциклопедичне видання” (К., 2001. – 734 с.), збірника документів із її історії.

Відтак розпочався новий етап у дослідженні “Могиянки”, для якого характерно, наприклад, широке залучення сил не тільки працівників НаУКМА, але й науковців усієї України та з-за кордону. В іншому форматі, уже міжнародної конференції (за участю науковців України, Білорусі, Італії, Канади, Росії, Польщі), відбувся й форум науковців, присвячений 390-річчю НаУКМА. Ця подія відбулася 12–14 жовтня 2005 р.

На пленарному засіданні 12 жовтня, яке відбулося в Староакадемічному корпусі “Могиянки”, заснованому ще її вихованцем гетьманом І.Мазепою, із привітанням до учасників конференції виступив президент НаУКМА проф. *В.Брюховецький*. Пленарне засідання було віддане філософам, із доповідями виступили професори *В.Горський* (“Ідея університету в Києво-Могиянській редакції”), *М.Попович* (“Роль Києво-Могиянської академії в історії української культури”), *С.Кримський* (“Києво-Могиянська академія – фортеця української духовності”). Подальші засідання проходили на 8 панелях (1. Академічні “ворота вченості”: організаційні засади навчання; підручники та спрямування студій із філософії й богослов'я; 2. Граматика, поетика й риторика в системі могиянської освіти; 3. Академічна філософська та богословська спадщина; 4. Могиянське проповідництво; 5. Києво-Могиянська академія: переломові та маловідомі сторінки історії; 6. Інтелектуальні середовища вихованців Київської академії в Україні; 7. Могиянські вихованці в культурі, освіті та церковному житті сусідніх народів; 8. Щоденне життя студентів та професорів Київської академії), а завершив конференцію круглий стіл “Проблеми вивчення Києво-Могиянської й Київської духовної академії та їхньої спадщини”.

На 1 панелі вагоме слово сказали філософи *М.Кашуба* (“Етика як академічна дисципліна в Києво-Могиянській академії”) та *С.Головащенко* (“Книжні традиції для вивчення Святого Письма в Київській академії кінця XVIII – початку XIX ст.: спроба концептуальної реконструкції”), *М.Симчиш* (“Особливості вивчення філософії в Києво-Могиянській академії”). Після доповідей тут, як і на інших панелях, відбулося обговорення та дискусії. На спорідненій 3-й панелі було підкреслено високий рівень філософії в КМА, її міцний зв'язок як із східною, так і з західною богословською традиціями. Це виразно пролунало в доповідях насамперед *І.Захари* (“Західноєвропейська богословська філософія XVII ст. та Києво-Могиянська академія”), *Я.Стратій* (“Значення *gesto ratio* в правових теоріях професорів Києво-Могиянської академії”), *М.Ткачук* (“Духовно-академічна філософія як феномен”). Були також наведені нові факти про вагомий внесок НаУКМА в розвитку теології та філософії в Росії (*К.Суторіус*). Загалом цій проблемі було присвячено ще 5 доповідей 7-ї панелі, у т.ч. російських науковців *М.Дмитрієва* та *Т.Яковлевої*. Були розглянуті знакові постаті, якщо йдеться про вплив вихованців НаУКМА на культуру, освіту й церковне життя сусідніх народів – Симеон Полоцький та Теофан Прокопович. *В.Литвинов* торкнувся дискусійного питання (“Чи був Прокопович раннім просвітником?”) і дав ствердну відповідь на нього.

Дуже актуальними були, особливо у світлі запровадження в сучасну середню школу України предмету “християнська етика”, доповіді *В.Котусенка* (“Етичні проблеми у філософських курсах Києво-Могиянської академії”), *В.Нападистої* (“З історії викладання морального богослов'я в Київській духовній академії”). На панелях 2 і 4 в центрі уваги були проблеми проповідництва в НаУКМА, важливі доповіді були тут представлені італійськими науковцями проф. *Джованною Броджі-Беркофф* (“Риторика, мова та індивідуальність в українських проповідях у XVII ст.”) та доц. *Джованною С'єдіною* (“Рецепція Горація в київських поетиках XVII – першої половини XVIII ст. у зв'язку з мовно-дидактичними та етичними настановами в Києво-Могиянській академії”). Проф. Альбертського університету (Едмонтон, Канада) *Н.Пилип'юк* і доц. НаУКМА *Ю.Сватко* дослідили важливі аспекти риторики Теофана Прокоповича.

На споріднених панелях 6 і 8 доповідачами було встановлено важливі інтелектуальні центри діяльності “могиянців”, у першу чергу в Києво-Печерській лаврі (доповідь *С.Кагамлик*), канцелярії Київської духовної консисторії (доповідь *О.Прокоп'юк*). Інтелектуальний рівень вихованців НаУКМА (*М.Яремченко*), матеріальні умови їхнього життя (*О.Сокирко*, *О.Задорожня*), існуючі в них поняття честі (*О.Дзюба*) були розглянуті в доповідях згаданих науковців. Значна увага була приділена історичному минулому “Могиянки”. Були дані спроби періодизації її історії (*Я.Гаєвич*), простежено, як неоднозначно сприймався св. П.Могила в російській книжності XVII ст. (*Т.Опаріна*, Москва). Важливо, що вперше за довгі роки нарешті було звернено увагу на історію Київської духовної

академії. *К.Сігов* висвітлив історію паломницької подорожі студентів КДА до Єрусалиму. *Ю.Мицик* на підставі матеріалів із канадських архівів висвітлив біографію одного з останніх випускників КДА – священика й патріота України Філимона Кульчинського, який у довоєнний період викладав у Крем'янецькій духовній семінарії, а в повоєнний період служив у православних храмах Канади, Бразилії та США. А.Стародуб зупинився на становищі професорської корпорації КДА в останній період її існування (1919–1923 рр.). Цікавими були коментарі проф. *Н.Яковенко* та доц. *М.Яременка*. Значну дискусію викликала доповідь *Т.Люті* ("Анатомія міфу академії"), у котрій порушувалося питання, чи справді КМА була університетом у тому розумінні, яке вкладалося в нього в Західній Європі. Тут думки дискусантів розійшлися. На круглому столі ця дискусія була продовжена, але до спільного знаменника дійти не вдалося.

Усі учасники одноставно відзначили необхідність подальшого фронтального вивчення історії КМА й КДА та їх спадщини, важливість розширення джерельної бази досліджень за рахунок матеріалів архівосховищ (досить сказати, що із сотні збережених в архівах філософських курсів, які читались у XVII–XVIII ст., перекладено з латини й видано лише декілька). Порушувались питання залучення молоді до відповідних наукових досліджень, відродження традицій знання грецької та латинської мов, координації наукових досліджень, видання другого тому енциклопедії "Могилянки", присвяченого вже історії КДА тощо.

У стислому справозданні важко висвітлити всі важливі проблеми, порушені на цій конференції, яка, до речі, була прекрасно організована. Виголошені доповіді мають бути видані окремим томом і тоді кожен зацікавлений читач зможе з ними ознайомитися. На черзі ще ряд конференцій, уже до 400-ліття Києво-Могилянської академії в 2015 р.

